

KARADENİZ BÖLGESİNDE İÇ SUYOLLARININ ASKERİ AMAÇLI KULLANIMI

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2021 / 17

06.05.2021

Ukrayna ile Rusya arasındaki gerilimin tırmandığı ve Rus askeri kuvvetlerinin Ukrayna sınırı boyunca konuşlandırıldığına dair basın haberlerinin manşetlerde yer aldığı bir dönemde, Rus Savunma Bakanlığı Güney Askeri Bölgesinin 8 Nisan 2021 tarihinde yayınladığı bir açıklama dikkat çekmiştir.[1] Açıklamaya göre Rusya, kapsamlı askeri tatbikatlarda yer almaları için Hazar Filotillasına bağlı 10 savaş gemisini, Karadeniz, Azak Denizi ve Akdenizden sorumlu Karadeniz Filosuna kaydırmıştır.[2] Açıklamadan savaş gemilerinin, Makhachkaladaki (Dağıstanda Mahaçkale) Hazar üssünden ayrılan çıkarma gemileri ve topçu botlarından (schmel sınıfı hücum botları) oluştuğu anlaşılmaktadır. Açıklamada, bahsekonu savaş gemilerinin mürettebatının, üsten ayrılmadan önce, deniz görevine yönelik olarak tüm temel eğitim ve kursları tamamlamış oldukları belirtilmektedir. Karadenize geçiş hazırlığı kapsamında, seyir emniyeti amacıyla gemi komutanları, vardiya subayları ve mürettebat, kanalların ve suyollarının dar bölümlerinden geçiş konusundaki eğitimlerini tamamlamıştır. Tatbikatların deniz ve hava saldırı kuvvetlerini geri püskürtme hazırlığını sınamaya odaklanacağı belirtilmiştir.[3]

Rusya savaş gemilerini Hazar Denizinden Karadenize nasıl geçirdi?

Rusya, Avrupa kıtasındaki topraklarında, iyi organize edilmiş birleşik ülke içi derin suyolu ağına sahiptir. Bu ağ, Beyaz Denizi, Baltık Denizini, Volgayı, Hazar Denizini ve Azak Denizini Karadenize bağlamaktadır. Bilgi kaynaklarına göre, bahsekonu ağ boyunca derinliğin en az 4,5 metre olması, nehir ve nehir-deniz sınıfı gemilerin yanı sıra çok sayıda açık deniz gemilerinin, savaş gemilerinin ve hatta nükleer denizaltıların (yüzeyde iken) geçişine izin vermektedir.[4]

Avrupadaki en uzun nehir olan Volga Nehri, bu ağın belkemiğini teşkil etmekte; Orta Rusyadan Güney Rusyaya ve Hazar Denizine dökülmektedir. Bir başka önemli nehir

Avrupanın beşinci en uzun nehri olan ve Orta Rusyadan Güney Rusyadaki Azak Denizine dökülen Don Nehridir. İlk defa Osmanlı Türkleri, 1569 yılında Karadeniz ile Hazar Denizini birleştirmek amacıyla Volga ve Don nehirlerini, bir kanalla birbirine bağlama girişiminde bulunmuştur.[5] Çoğu tarihçiye göre, Osmanlılar kanalın üçte birini kazabilmiştir. Sonraki yüzyıllarda birkaç defa, bunun gibi bir kanal inşa etme girişimleri olduktan sonra Volga-Don kanalı, 1952 yılında açılmış ve iki deniz birleştirilmiştir. Böylece Rus gemileri, Hazar Denizinden Volga Nehrine geçme, ardından bahsekonu kanal vasıtasıyla Don Nehri üzerinden Azak Denizine ve Karadenize ulaşma kabiliyeti elde etmiştir. Son gelişmeden de görüldüğü üzere Rusya her zaman, bu suyollarını etkili bir şekilde kullanarak Hazar Filotillasına bağlı hücumbot ve çıkarma gemileri ile Karadeniz donanmasını takviye edebilir ve tersini de yapabilir.

Tuna Nehrinin askeri amaçlı kullanılması yoluyla Karadenize ulaşma çabaları

Kara Ormanlar bölgesinden doğan, Orta ve Güneydoğu Avrupanın geniş bir bölümünden geçerek Karadenize dökülen Tuna nehri, Volgadan sonra Avrupanın ikinci en uzun nehridir. 2014 yılında Rusyanın Kırımın ilhakından sonra, NATOnun Karadenizdeki varlığını güçlendirme çabaları bağlamında, 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi çerçevesinde Türk Boğazlarından geçirerek Karadenize NATO askeri gemilerinin gönderilmesine ilaveten, bazı yaratıcı fikirler gündeme getirilmiştir. Bilindiği üzere, Boğazlardan Geçiş Rejimi Hakkındaki Montrö Sözleşmesi, Türkiyeye, Türk Boğazları olan İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinde kontrol ve askeri gemilerin transit geçişini düzenleme yetkisi vermektedir. Sözleşme, barış zamanı sivil gemilerin serbest geçişini garanti altına almakta, Karadenize sahildar olmayan ülkelerin askeri gemilerinin geçişini sınırlamakta ve bu tür gemilerin Karadenizde en fazla 21 gün kalmalarına izin vermektedir. Bu bağlamda, daha önce belirtildiği üzere, bu sınırlamalarda bir açık bulmak amacıyla yaratıcı fikirler öne sürülmüştür. Tuna Nehrinin askeri amaçlı kullanılması, bu fikirler arasında yer almıştır. Bu çerçevede Alman seçeneği önerilmiştir.[6]

Bu seçeneğe göre, Tuna Nehri Üzerinde Seyrüsefer Rejimine İlişkin 1948 Sözleşmesinin 30uncu Maddesi, yalnızca Tuna ülkelerine Tuna Nehrinde askeri gemileriyle faaliyette bulunma hakkı tanımaktadır. Ancak, bir Tuna ülkesinin, Tuna Nehrinin bölgesel yetki alanı dışında kalan bir bölgeye girmek istemesi durumunda, önce ilgili Tuna ülkesinden izin alması gerekmektedir. Karadenize kıyı ülkesi olmayıp, halen donanmaya sahip olan tek Tuna ülkesi Almanyadır. Bu seçeneğe göre, dolayısıyla, eğer Romanya, Almanyayı Tuna Nehrindeki kendi bölgesine davet ederse, Montrö Sözleşmesi tarafından belirlenen 21 günlük sınırlamaya ulaşıldığında Alman Donanmasının saati sıfırlamasına izin verilir. Bu çerçevede, Almanyanın Karadenize 2019 yılında toplam 18 günlüğüne sadece bir gemi –3,500 tonluk Elbe sınıfı (destek gemisi) – göndermiş olduğundan bahsedilmektedir.

NATOnun Karadenizdeki varlığını artırmak için bu yaratıcı fikirlerde kullanılan terminoloji, Montrö Sözleşmesi sınırlamalarını delmek amacını taşımaktadır. Bu terminolojinin, rahatsız edici olduğu ve arka kapıdan dolaşarak yasal yönden bağlayıcı anlaşmaların açıklarını yakalamayı amaçladığını belirtmek mümkündür. Eğer bir taraf, bu yaratıcı fikirler vasıtasıyla Montrö Sözleşmesinin açığını bulmayı amaçlarsa, beklenen faydadan ziyade

ciddi sonuçlarla karşılaşılır. Örneğin, bu yolla Karadenize bir hücumbotun getirilmesi halinde, on katı kadar hücumbotla karşılaşılması mümkündür.

Montrö Sözleşmesinin 1936 yılında imzalanmasının üzerinden 86 yıl geçmiş olmasına rağmen, Sözleşme tüm bu yıllar boyunca geçerliliğini ve önemini korumuştur. Bölgesel ve küresel güvenlik açısından, bir güvenlik vanası işlevini sürdürmektedir.[7] Karadenizdeki istikrar ve güvenliğin korunması için, bu sözleşmenin hükümlerinin önümüzdeki dönemde özenle muhafazası önem taşımaktadır. Türkiye, bölgedeki güvenlik ve istikrarı dengede tutmak için gerekli kabiliyete ve vasıtalara sahiptir. Bu dengeyi yaratıcı arka kapı yöntemleriyle bozma girişimlerinde bulunmanın ne Karadeniz bölgesindeki, ne de Avrupadaki istikrar ve güvenliğe faydası olacaktır.

**Fotoğraf: The Drive ve South Front*

***Bu Analiz yazısının aslı İngilizce olarak kaleme alınmıştır. AVİM Çevirmeni Ahmet Can Öktem makalenin tercümesine katkı sağlamıştır.*

[1] Десантные и артиллерийские катера Каспийской флотилии приступили к межфлотскому переходу, Министерство обороны Р оссийской Федерации (Минобороны Р оссии), 08 Nisan 2021, blm. Новости, https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12353278@egNews.

[2] Katya Golubkova ve Timothy Heritage, Russia Moves Warships to Black Sea for Drills: Interfax, Reuters, 08 Nisan 2021, blm. Aerospace and Defense, https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-defence-idUSKBN2BV14M.

[3] Josph Trevithick, Russian Gunboats Head To The Black Sea To Join Military Buildup Near Ukraine, The Drive, 08 Nisan 2021, https://www.thedrive.com/the-war-zone/40103/russian-gunboats-head-to-the-black-sea-to-join-troop-buildup-near-ukraine.

[4] Inland Waterways, Global Security, blm. Military, erişim 01 Nisan 2021, https://www.globalsecurity.org/military/world/russia/waterways.htm.

[5] Stanford J. Shaw, History of the Ottoman Empire and Modern Turkey: Volume 1, Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire 1280 □□□□□ 1st bs, c. 1, 2 c. (Cambridge: Cambridge University Press, 1976).

[6] Luke Coffey, To Boost NATOs Presence in the Black Sea, Get Creative, Defense One, 30 Mayıs 2020, blm. Ideas, https://www.defenseone.com/ideas/2020/05/increasing-natos-presence-black-sea-time-get-creative/165760/.

[7] Teoman Ertuğrul Tulun, The Montreux Convention: A Regional And Global Safety Valve, Report 17 (Ankara: Center for Euraisan Studies (AVİM), 2020), https://doi.org/10.6084/m9.figshare.11955780.v1.

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "KARADENİZ BÖLGESİNDE İÇ SUYOLLARININ ASKERİ AMAÇLI KULLANIMI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2021 / 17. Mayıs 06. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/KARADENIZ-BOLGESINDE-IC-SUYOLLARININ-ASKERI-AMACLI-KULLANIMI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır